

51

Manifest UPEC 2021

El fil subversiu de la república democràtica

L'ESSENCIAL ÉS INVISIBLE
ALS ULCS

Universitat Progressista

d'Estiu de Catalunya (UPEC) és filla d'un llinatge que no vol que resti desconegut.

Fills i néts de les aspiracions de les classes populars catalanes del segle XIX, plasmades en el seu vell lema "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços", fills i néts de l'esforç de la primavera republicana dels anys trenta on s'anunciava que "Per damunt de tot, cultura.

Res no quedarà de l'esforç cívic dels nostres dies sense la pressió d'un ambient que ens porti a tots pels camins més càlids de la intel·ligència" i fills i néts de l'antifranquisme social i polític que aconseguí reconstruir la raó democràtica al nostre país, volem que el llegat del passat també teixeixi el nostre present cap al futur.

MANIFEST UPEC 2021

**El fil subversiu de la
república democràtica**

UPEC **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

Via Laietana, 16 7e. planta
08003 Barcelona

info@upec.cat | www.upec.cat

Assessorament lingüístic: Josep Lluís Saez
Original cartell: © Arnal

Edita: UPEC
Producció: DBcoop, sccl

Juny, 2021

El contingut d'aquesta publicació pot ser reproduït,
sempre que se'n citi la procedència.
Aquest llibre està imprès en paper certificat FSC, Boscos ben
Gestionats, Fonts controlades i fusta i fibra reciclada.

De la república, en podem parlar de forma purament retòrica, de la mateixa manera que ens hi podem referir encastats a la fredor de l'esquema de pissarra. Però no, ni una cosa ni l'altra: de la república hem de parlar amb sentit teòric i amb consciència històrica, amb coneixement del conjunt de lluites i experiències que ens han conduït a assumir, des de fa segles, que hi ha quelcom que podem anomenar “republicanisme democràtic”, que hi ha tot un fil polític de caràcter emancipador que ens podem disposar a estirar.

Ara bé, de quina matèria està construït aquest fil? Quins en són els elements aglutinadors? El *Cant dels Segadors*, un himne nacional rarament explícit en termes d'anàlisi política, no pot ser més aclaridor: l'emancipació requere-

reix que, cada vegada que convé, i de la manera que convingui, ens disposem a “segar cadenes”, si fa falta a través de “bons cops de falç” que vagin a l’arrel del problema. Però quin problema?

4

El republicanisme democràtic ens ofereix una gramàtica política per a la qual l’accés incondicional a recursos materials i simbòlics és central per al gaudi de la llibertat. Per què? Perquè només des del control individual i col·lectiu de conjunts diversos i heterogenis de recursos ens podem dotar del poder de negociació que necessitem per refusar aquelles relacions socials que ens sotmeten, que ens minoritzen; i per nodrir aquells projectes de vida que s’adiuen amb allò que som o volem ser. Per tant, la independència socioeconòmica que el republicanisme democràtic reivindica en cap cas és sinònim d’atomització de les nostres vides, sinó de capacitat d’erigir la indefugible interdependència humana des del respecte envers l’autonomia de totes les parts implicades. ¿Podem entendre’ns, per exemple, en l’esfera del treball, remunerat o no, sense haver d’abaixar el cap perquè resulta que vivim lligats de mans i peus a aquells amb qui signem els nostres contractes? Podem arribar a acords i adquirir responsabilitats a l’àmbit domèstic sense haver

de tolerar l'arbitrarietat i el caprici dels nostres convivents? Podem viure, com ho digué Marx, sense haver de “demanar permís quotidianament” a instàncies alienes? Sens dubte, un repartiment dels recursos que deixi grans majories socials obertament desposseïes mina les possibilitats de l'extensió social de la llibertat.

Ara bé, vol dir tot això que la història del republicanisme és una història de pulcritud política, de consciència moral i d'impol·luta democràcia? No sempre, ni de bon tros. Parlem de “republicanisme oligàrquic” o “antidemocràtic” quan cossos legals i institucions polítiques assumeixen que no tothom està cridat a gaudir d'aquesta llibertat. Pensem, sense anar més lluny, en tants i tants episodis del món antic o de l'Europa moderna en què va ser “de sentit comú” que la condició de ciutadania plena correspongués només als homes nascuts propietaris –i no passava res si dones, esclaus, pobres o immigrants quedaven exclosos de la vida civil activa. En canvi, el “republicanisme democràtic” aspira a la constant ampliació del *demos*: tothom, siguin quins siguin els orígens socials, sigui quina sigui la identitat de gènere, sigui quina sigui la procedència geogràfica, ha de poder viure en condicions de llibertat, cosa que normalment comporta

haver de segar importants cadenes i desfer inveterades posicions de privilegi per tal de garantir l'accés universal i incondicional a conjunts de recursos rellevants per cobrir les nostres necessitats bàsiques.

6

En aquest punt, cal fixar-se en un detall gens menor. El republicanisme oligàrquic o antidemocràtic pot resultar bàrbar des d'un punt de vista moral i polític –no és acceptable que s'exclouin grans majories socials de la societat civil–, però el republicanisme oligàrquic o antidemocràtic sempre fou conceptualment honrat, mai va vendre gat per llebre: abans del segle XIX, pràcticament ningú, es pensés la república des de postulats democràtics o es fes des de posicions antidemocràtiques, s'atrevia a dir que una persona pobra, dependent de l'arbitrarietat d'altri –un camperol sense terres, un treballador assalariat, una dona a mans d'una figura masculina–, podia ser considerada lliure. La llibertat té unes condicions indefugibles, i no satisfer-les, senzillament, la impossibilita.

En canvi, la tradició liberal, que es codifica i esdevé hegemònica al llarg del segle XIX, s'assenta sobre una gramàtica política radicalment diferent. Per a la tradició liberal, molt menys exigent en termes polítics i institucionals

que la republicana democràtica, podem ser considerats actors socials lliures pel sol fet de ser iguals davant de la llei. Aquesta és la cèlebre fórmula de la “llibertat isonòmica”: si comptem amb un document d’identitat –i amb tot un marc jurídic ampli– igual que el de qualsevol altre, que es limita a dir que som fills dels nostres progenitors, sense declarar-nos formalment esclaus o servidors de tercers, podem establir el supòsit que vivim en condicions de llibertat; tot plegat, amb total indiferència respecte a les condicions materials i simbòliques que produeixen el món regit per aquesta llei (suposadament) igual per a tothom. I no cal dir que la igualtat davant de la llei o “isonomia” és imprescindible, però cal afegir tot seguit, i de pressa, que la igualtat davant de la llei és totalment insuficient: un xic de consciència sociològica bastarà per adonar-nos que són, precisament, aquestes condicions materials i simbòliques que acompanyen les nostres vides allò que ens permet afirmar la presència o l’absència de relacions socials efectivament lliures. Pensem en tots aquells que fan lloances abstractes a l’acte de matinejar, de llevar-se ben d’hora i esforçar-se al màxim. El que toca en aquest punt és prendre consciència del fet que no tothom pot matinejar de la mateixa manera, que no tothom pot tirar endavant una vida pròpia i

amb sentit com un acte de pura voluntat. Les condicions socials de partida, que tendeixen a ser ben desiguals, importen, i de quina manera.

8

Doncs bé, el perill, avui, per als projectes polítics democratitzadors no és tant el republicanisme oligàrquic: el republicanisme oligàrquic fou un gran perill fins a finals del segle XVIII i, potser també, durant part del segle XIX i a certs entorns en què l'elitisme polític obert i sense dissimulació consagrava uns pocs com aquells “millors” que havien de governar la plebs i animava aquesta plebs a acceptar, dòcil i mansoia, la seva condició de xusma subcivil necessitada de guia paternal. No cal dir que la retòrica relativa a la presència d'una suposada minoria d'experts cridada a fer-se càrrec del gruix de la sobirania popular, una sobirania que en cap cas hauria d'estar en mans de les maldestres majories socials, és una retòrica que segueix present al món d'avui; però el gran perill per als projectes polítics democratitzadors ha deixat de ser, des de principis del segle XX, el republicanisme oligàrquic, el qual ha donat pas, com a portador dels interessos de les oligarquies, al liberalisme i la seva vocació de desterrar de l'agenda política la qüestió de la lluita per desfer posicions de poder en el si de mercats,

llars i altres espais on discorren les nostres existències. El perill avui, doncs, és una estratègia intel·lectual i programàtica, la liberal, que, negant la presència de relacions de poder a la vida social, ens porta a considerar “lliures” vides que no en poden ser i a anomenar “repúbliques democràtiques” règims polítics que desatenen per complet el vincle entre llibertat i accés a recursos, el vincle entre llibertat i destrucció d'aquells privilegis –d'aquelles “cadenaes”– que deixen les grans majories socials desposseïdes. ¿De veritat hem de seguir assumint que l'actual República Francesa, o la República Xilena, o la República d'Haití o la dels Estats Units d'Amèrica, per citar-ne només unes quantes, són repúbliques democràtiques en un sentit estricte del terme i no, en el millor dels casos, “repúbliques parcialment democràtiques”, si no, directament, “repúbliques sense ànima”? De veritat hem de donar per fet que la possible República Catalana o, també, la possible Tercera República Espanyola seran repúbliques pel sol fet que així les pensem i les anomenem? De la mateixa manera que els imperis són capaços de bombardejar territoris en nom de la pau i la democràcia, ens hem de mantenir constantment vigilants davant d'aquesta possibilitat d'una “república sense ànima”.

Ben mirat, és per això que els socialismes es reclamen hereus de l'ala democràtica del projecte revolucionari dels republicans francesos de 1789 i 1793. Com Antoni Domènech va mostrar, els socialismes, en plural, posen de manifest que continua pendent el programa republicà democràtic d'universalitzar la ciutadania a partir de la universalització de l'accés a (i del control de) conjunts rellevants de recursos productius, raó per la qual reivindiquen, com digué Marx, "el benèfic sistema republicà de l'associació de productors lliures i iguals", que no era sinó la forma de restablir, per a la modernitat comercial i manufacturera, el vell vincle republicano-democràtic entre llibertat i accés a recursos, i estendre'l al gruix de la població.

Per tot plegat, el projecte de la república democràtica és un projecte irrenunciable, un projecte en el qual convé endinsar-se i tractar amb la màxima cura per evitar-ne la desfiguració completa. De fet, la responsabilitat de l'esquerdament i, fins a cert punt, l'abandó del projecte republicano-democràtic és una responsabilitat altament compartida que també concerneix les tradicions emancipatòries. Efectivament, les esquerres han tendit històricament, i avui sovint també, a replegar-se, totalment a la defensiva, darrere de la resistència numantina

al voltant de valors i pràctiques que han estat vistes com quelcom nítidament propi, exclusivament propi: allò públic, allò comú, la igualtat, l'autogestió, etc. I no hi ha cap mena de dubte que aquesta defensa d'allò que, si no ho reivindicuem nosaltres no ho reivindicarà ningú, no és només raonable, sinó també imprescindible. Però aquesta jugada queda coixa i entorpeix la marxa si no s'acompanya de tota una altra estratègia, perfectament compatible amb la "numantina", d'infiltració "troiana" al cor de les tenebres del pensament i la praxi (neo)liberals, per tal de posar de manifest que, en mans d'aquesta tradició, conceptes com els de llibertat, democràcia i, finalment, república –conceptes, tots ells, que sovint les esquerres han decidit que no anaven amb elles– queden buits de contingut. Per què ens hem de precipitar, com sovint ocorre, a assegurar que això de la llibertat és cosa de liberals, que la democràcia acaba essent burgesa, que els mercats són, per definició, capitalistes –de fet, sabem prou bé que els mercats efectivament lliures es troben en essencial tensió amb el capitalisme realment existent– i, finalment, que la república només és obra de certes oligarquies liberals? Resulta extremadament urgent desmuntar l'error –i l'horror!– conceptual i històric que amaga tota aquesta tirallonga d'oxímorons i,

d'aquesta manera, deixar de fer donació gratuïta de la llibertat, la democràcia i, finalment, la república a aquelles tradicions i opcions polítiques i institucionals de caire (neo)liberal que, sistemàticament, les converteixen en paper mullat. ¿Podem pensar la república democràtica des de posicions emancipatòries, doncs?

12

Com ja s'ha dit abans, la resposta a aquesta pregunta només pot ser afirmativa. De fet, la república només es pot concebre i dur a la pràctica des de postulats teòrics i pràctiques institucionals transformadores. Vegem, si no, quins són els dos grans objectius polítics que la tradició republicana democràtica ha posat sempre sobre la taula.

En primer lloc –així ho hem vist anteriorment–, la lluita contra la dominació –en llatí, *dominium*. La tradició republicana democràtica assumeix que el món acull tota una bona colla de conflictives relacions de poder entre actors privats que venen donades per la presència de recursos escassos, interessos contraposats i la capacitat de certes faccions de fer-se amb bona part d'aquests recursos de manera exclusiva i excloent. Tornem al *Cant dels Segadors*: el primer objectiu polític del republicanisme, doncs, consisteix a “segar cadenes”, a desfer

posicions de privilegi per afavorir relacions i institucions socials exemptes de vincles dominadors entre les parts: formes de treball no explotadores, mercats alliberats de pràctiques rendistes per part d'actors socials poderosos capaços de convertir-los en vedats privats de caça, espais domèstics on no s'anorrei quotidianament l'autonomia de la població femenina, etc.

El segon gran objectiu polític de la tradició republicana democràtica és la lluita contra l'imperi –en llatí, *imperium*. En què consisteix? Vegem-ho amb una mica de calma. Així com la tradició liberal s'instal·la en la sospita permanent davant de la intervenció dels cossos polítics i institucionals en la vida social –no hi ha presència d'institucions públiques que no es tradueixi en arbitrarietat i fiscalització de les nostres vides o que no en porti la llavor–, la tradició republicana democràtica afirma rotundament la possibilitat que els poders públics –la “cosa pública”, la *res publica*– facin la seva feina sense convertir-se en una nova font d'interferències arbitràries en les nostres vides. Ara bé, aquesta confiança en la “cosa pública” no equival a ingenuïtat política: el republicanisme democràtic és perfectament conscient que les institucions polítiques que ens donem per lluitar contra la dominació o *dominium* poden degenerar despò-

ticament i erosionar profundament les llibertats individuals i col·lectives. Com? Per què? En moltes ocasions, perquè certs actors poderosos retenen la capacitat de sotmetre aquestes institucions a xantatge i, a partir d'aquí, fer-les treballar a favor d'uns pocs –la possibilitat del segrest privat de la república no és només cosa de llunyanes i hipotètiques “repúbliques bananeres”, ni de bon tros. En altres casos, la degeneració despòtica d'institucions originàriament republicanes es dona perquè, com tots els cossos polítics actius, una república pot alimentar certes inèrcies burocratitzadores que l'allunyin de les tasques civilitzadores que li corresponen i que la portin a treballar, purament i simplement, per la seva pròpia reproducció com a estructura institucional viva. Malgrat això, convé destacar l'absència, en el si de la tradició republicana democràtica, del pessimisme estructural envers les institucions polítiques tan característic del liberalisme. Una institucionalitat controlada des de baix, sotmesa tothora a escrutini popular, és perfectament possible. Ben mirat, aquesta és la raó per la qual la tradició republicana democràtica és obertament antimonàrquica: la monarquia, amb totes les dosis de privilegi i d'opacitat que l'acompanyen, constitueix la quinta essència del govern que s'esmuny del control popular i de la rendició de comptes davant de la ciutadania.

Lluitar contra el *dominium* sense generar *imperium*: aquesta és, doncs, la doble fita del projecte polític republicà democràtic. ¿Realment pensem que aquests objectius polítics es poden assolir des de posicions que no obrin punts de ruptura respecte a allò que ha suposat la modernitat capitalista? Sembla raonable pensar, doncs, que la lluita per la república democràtica ha de ser canalitzada a través d'espais i projectes, institucionals i extrainstitucionals, d'orientació transformadora. Perquè –convé insistir-hi– una república liberal no ens la podem permetre.

Com obrir pas, doncs, vers una república democràtica? A través de quina praxi política? Òbviament, aquest interrogant no admet una resposta única i unívoca; però sí que ens obliga a conjurar-nos davant de dos perills sempre presents quan es plantegen projectes de ruptura i aprofundiment democràtic: la (lluita per la) república democràtica no pot ser ni retòrica ni de cartró.

En primer lloc, la “república retòrica” és la que es troba ancorada en la nostàlgia, ja sigui la nostàlgia d'un pasat reverenciat que deixa de ser font d'aprenentatges, que condueix al quietisme i acaba convertint-se en una

estàtua de sal; ja sigui la nostàlgia de futurs vaporosos carregats de terminologia republicana, però sense horitzons polítics clars en termes d'aquesta "lluita contra la dominació que no generi imperi".

16

En segon lloc, la "república de cartró" és la "república sense ànima", és la república consistent simplement en l'acte de treure un monarca i establir una frontera –i/o certa forma d'agermanament amb altres territoris veïns–, però oblidant que, al cor de l'acció sociopolítica republicano-democràtica, es troba la necessitat de "segar cadenes" per fer caure tota forma de despotisme i dominació. Convé, doncs, protegir-se davant de la possibilitat d'un suposat canvi de règim dirigit per forces oligàrquiques amb aspiracions netament lampedusianes.

Per tant, ni retòrica ni de cartró: la república democràtica es construeix i es desplega, es practica, cada dia; no com un artefacte acabat, tancat, que acaba cosificat, convertit en una peça de marbre –és aleshores quan hi ha veritable perill de degeneracions despòtiques dels cossos institucionals–, sinó com un espai contingent i situat que cal habitar, que cal inundar, on cal fer-hi circular tota la imaginació política col·lectiva possible.

Com? En primer lloc, treballant des de les institucions, però també des de moviments socials i populars, per garantir drets econòmics socials, culturals i ambientals –en això consistia la lluita contra la dominació o *dominium*. I, en segon lloc, prenent consciència que tota aquesta vida civico-política és, també, el mitjà a través del qual controlem l'acció dels poders públics: es tracta d'evitar, novament, que les institucions degenerin, que deixin de ser “les nostres institucions”, la nostra “cosa pública”, la nostra *res publica* –aquesta era l'essència de la lluita contra l'imperi o *imperium*.

Per tant, la visió que el republicanisme democràtic proposa de la participació ciutadana no és una visió apolítica, purament moral, gairebé catequètica –som “bons ciutadans” perquè som “bones persones”. La participació, la vigilància i el control populars ens interessin i acaben tenint lloc perquè ens hi va la vida: una república democràtica és el bé més preuat que ens podem donar si de veres volem atorgar-nos col·lectivament vides dignes de ser viscudes. És per això que no podem deixar que ens la segrestin. Òbviament, la qüestió que queda sempre oberta és si tenim o no la gosadia d'atrevir-nos-hi.

La junta de la UPEC vol agrair l'esforç de l'ecumenisme laic i la qualitat de la proposta inicial del manifest que ha confeccionat per a nosaltres l'amic David Casassas.

Cosell Social

- Comissions Obreres – CCOO
- Unió General de Treballadors - UGT

- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Nous Horitzons
- Fundació Rafael Campalans

- Fundació Cipriano Garcia
- Acció Escola de Catalunya
- Fundació Josep Comaposada - Sindicalistes Solidaris
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Ferrer i Guardia
- Fundació Revolució Democràtica
- Fundació Terra
- Entorn SCCL
- Escola Lliure al Sol
- Món-3
- SOS Racisme
- Coop57 SCCL

- Acció Estudiantil
- Acció Jove – Joves de CCOO
- Associació Calalana per la Pau
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya – AJEC
- Associació d'Estudiants Progressistes – AEP
- Avalot
- Casals de Joves de Catalunya
- Col·lectius de Joves Comunistes – CJC – Joventut Comunista
- ESPLAC – Esplais Catalans
- Joventut Socialista de Catalunya
- Joves d'Esquerra Verda – JEV

- Associació-Catalana d'Investigacions marxistes
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UpC
- Sin Permiso

Manifest 2021

El fil subversiu de la
república democràtica

UPEC Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya

En conveni amb:

Ajuntament de
Barcelona

Diputació
Barcelona